

АНОТАЦІЯ

Жорняк А. М. Модернізація діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування» – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Дніпро, 2021.

У дисертації на підставі аналізу теоретичних здобутків науковців, міжнародного досвіду, чинного законодавства України та практики його застосування установлено сутність і особливості державної та регіональної політики щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, виявлено пріоритетні напрямки і протиріччя, вироблений механізм модернізації діяльності органів місцевого самоврядування з цього питання.

У роботі акцентується увага на тому, що актуальність дослідження проблеми державної політики в галузі соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в Україні обумовлена протиріччям між збільшенням чисельності людей, що мають інвалідність, і нерозвиненістю системи їх соціальної інтеграції та адаптації до мінливих соціально-політичних і економічних умов. Крім того, нерозвиненість соціального законодавства, неефективність реалізації вже прийнятих законів у цій сфері, неготовність суспільної свідомості прийняти таких людей як повноправних членів суспільства погіршують ситуацію. Автор підкреслює, що незважаючи на зусилля державної влади, соціальна політика в цілому і щодо осіб з інвалідністю, як однієї з найбільш незахищених соціальних груп, багато в чому є не випереджальною, а, навпаки, запізнілою, що не мінімізує, а максимізує соціальне розшарування українців. До того ж децентралізація не

може стати гарантією вирішення усіх соціально-економічних проблем на регіональному чи місцевому рівні. На основі аналізу наукової літератури було виявлено, що сьогодні виникла гостра потреба подальшої імплементації в українське законодавство міжнародних стандартів забезпечення інтеграції осіб інвалідністю в контексті сучасних глобалізаційних викликів та посилення євроінтеграційних процесів в Україні. Автор наголошує на необхідності модернізації органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

У вступі обґрутовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; зазначено джерельну базу; окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; висвітлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача та подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади формування та реалізації державної політики щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю» подано результати теоретичного аналізу наукових досліджень з проблеми формування та реалізації державної політики щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю; узагальнено понятійно-категоріальний апарат дослідження; визначено методи дослідження державної політики на місцевому рівні щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

У другому розділі «Організаційно-правові основи здійснення державної політики на місцевому рівні щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю» проаналізовано законодавче забезпечення державної політики щодо осіб з інвалідністю в Україні; обґрутовано інституційну спроможність взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства з питань соціальної інтеграції осіб з інвалідністю; розглянуто сучасні міжнародні стандарти забезпечення соціальної інтеграції осіб з інвалідністю; на підставі аналізу різних наукових джерел визначено

особливості здійснення державної політики зарубіжних країн щодо досліджуваної теми, здійснено актуалізацію ідей та досвіду для України.

У третьому розділі «Удосконалення механізмів діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю» висвітлено стратегічні напрями діяльності органів місцевого самоврядування з зазначеного питання; обґрунтовано шляхи вдосконалення місцевих програм у питаннях соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та змінення ролі інститутів громадянського суспільства у їх реалізації; запроваджено комплексний механізм модернізації діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

У висновках підsumовуються основні результати проведеного дослідження, визначаються перспективні напрями подальших розвідок.

Наукове значення роботи полягає у тому, що вона є першим дослідженням у вітчизняній науці з публічного управління та адміністрування у напрямі розроблення концептуальних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

У дисертації уперше розроблено механізм модернізації діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в Україні на основі інтегративного підходу. Авторським внеском до інтерпретації структури такого механізму виступає визначення його структурно-функціональних зasad, обґрунтування комплексної взаємоузгодженої системи заходів для забезпечення включення осіб з інвалідністю у суспільно-політичне життя, що здійснюється новоствореною структурою – Агенцією соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, відповідно до розробленого автором проекту концепції Регіональної стратегії інтеграції осіб з інвалідністю, де визначено цілі, завдання, пріоритети, механізми підзвітності та контролю, індикатори оцінки, способи реалізації напрямів регіональної політики в питаннях інтеграції осіб з інвалідністю.

Удосконалено понятійно-категоріальний апарат галузі знань «Публічне

управління та адміністрування», зокрема поглиблено тлумачення поняття «інвалідність» як соціальної категорії: особливі потреби осіб з інвалідністю слід розуміти, серед іншого, як наслідок того, що соціальні умови звужують можливості їх самореалізації; сформульовано авторське визначення поняття «соціальна інтеграція осіб з інвалідністю» як процес засвоєння особами з інвалідністю знань, норм, досвіду, цінностей, моделей поведінки, властивих суспільству та їх включення до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для становлення і повноцінної життєдіяльності в суспільстві. Автором виокремлено комплекс методологічних підходів (системний, ситуаційний, причинно-наслідковий, інтеграційний, динамічний та синергетичний) до аналізу процесів розроблення, реалізації та модернізації державної політики в питаннях соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та удосконалено підходи до розробки, забезпечення виконання, підзвітності, контролю та оцінки місцевих програм щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та шляхи зміщення ролі інститутів громадянського суспільства у реалізації цих програм, зокрема визначено механізми та інструменти налагодження ефективних партнерських відносин, розширення їх сфер впливу та вирішенні проблем нормативного, функціонального, організаційного та ресурсного забезпечення осіб з інвалідністю.

Набули подального розвитку систематизація основних стратегічних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю на основі аналізу нормативно-правових актів і проблем публічного управління у цій сфері та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правового, стратегічного, інформаційного, кадрового та ресурсного забезпечення публічного управління соціальною інтеграцією осіб з інвалідністю на місцевому рівні в умовах децентралізації в Україні. Узагальнено зарубіжний досвід публічного управління у сфері соціальної інтеграції осіб з інвалідністю у таких країнах як Литва, Польща, Великобританія, Німеччина, Словаччина, Іспанія, Угорщина, Швеція, Австрія, Португалія, Фінляндія, зокрема здійснено аналіз

успішних практик, досліджено нормативно-правове регулювання, стратегічні документи та обґрунтовано можливість впровадження кращого зарубіжного досвіду, який передбачає розробку заходів, що компенсують нерівність (принцип «компенсації вади») та забезпечують участь осіб з інвалідністю у суспільному житті, для вдосконалення механізму діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в умовах децентралізації в Україні. Набули подальшого розвитку підходи до обґрунтування цільових, функціональних та організаційних складових механізму модернізації діяльності органів місцевого самоврядування щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в Україні та практичних рекомендацій щодо його запровадження.

Практичне значення роботи полягає в тому, що положення дисертації можуть бути використані в практичній роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій під час надання соціальних послуг; для подальших наукових розвідок у межах досліджуваної тематики та розробки відповідних навчальних програм у системі підготовки та підвищенні кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Ключові слова: децентралізація, представницькі органи місцевого самоврядування, виконавчі органи місцевого самоврядування, особи з інвалідністю, публічне управління, соціальна інтеграція.

ABSTRACT

Zhorniak A. M. Modernization of Local Government Activities to Promote Social Integration of Persons with Disabilities in Ukraine. – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for Doctor of Philosophy Degree (PhD): Specialty 281 Public Management and Administration. – Dnipropetrovsk Regional Institute for Public Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Dnipro, 2021.

The dissertation based on the analysis of theoretical achievements of scientists, international experience, current legislation of Ukraine and the practice of its application establishes the essence and features of state and regional policy, identifies priorities and contradictions, develops a mechanism for modernization of local government activities to promote social integration of persons with disabilities.

The dissertation emphasizes that the relevance of the study of state policy in the field of social integration of persons with disabilities in Ukraine is due to the contradiction between the increase in the number of people with disabilities and the underdevelopment of their social integration and adaptation to changing socio-political and economic conditions. In addition, the underdevelopment of social legislation, the inefficiency of the implementation of already adopted laws in this area, the unwillingness of the public consciousness to accept such people as freemen of society exacerbate the situation. The author emphasizes that despite the efforts of the government, social policy in general and towards people with disabilities, as one of the most vulnerable social groups, is largely not ahead, but, on the contrary, belated, which does not minimize but maximizes the social stratification of Ukrainians. In addition, decentralization cannot guarantee the solution of all socio-economic problems at the regional or local level. Based on the analysis of the scientific literature, it was found that today there is an urgent need

for further implementation in Ukrainian legislation of international standards to ensure the integration of people with disabilities in the context of current globalization challenges and strengthening European integration processes in Ukraine. The author emphasizes the need to modernize local governments for the social integration of persons with disabilities.

The relevance and feasibility of the study is substantiated in the Introduction; the connection of work with scientific programs, plans, topics is indicated; the object, subject, purpose, tasks and methods of research are defined; the source base is indicated; the scientific novelty and practical significance of the obtained results are outlined; the approbation and implementation of research results are covered; the personal contribution of the author is indicated and the structure and volume of the dissertation work are given.

The results of theoretical analysis of research about the formation and implementation of state policy to promote social integration of persons with disabilities are presented; the conceptual and categorical apparatus of research is generalized; methods of research of the state policy at the local level concerning social integration of persons with disabilities are defined in the First Chapter «Theoretical Principles of Formation and Implementation of State Policy to Promote Social Integration of Persons with Disabilities».

The legislative support of state policy on persons with disabilities in Ukraine is analyzed; the institutional capacity of interaction between local self-government bodies and civil society institutions on issues of social integration of persons with disabilities is substantiated; modern international standards for social integration of persons with disabilities are considered; on the basis of the analysis of various scientific sources the peculiarities of the implementation of the state policy of foreign countries on the researched topic are determined, the experience for Ukraine is actualized in the Second Chapter «Organizational and Legal Framework for the Implementation of State Policy at the Local Level on the Social Integration of Persons with Disabilities».

The strategic activities of local governments are highlighted; the ways of improvement of local programs in the issues of social integration of persons with disabilities and strengthening of the role of civil society institutions in their realization are substantiated; a comprehensive mechanism for modernizing the activities of local governments to promote social integration of persons with disabilities is introduced in the Third Chapter «Improvement of Mechanisms of Local Governments to Promote Social Integration of Persons with Disabilities».

The main results of the study are summarized; promising areas for further pedagogical research are identified in Conclusions.

The scientific significance of the dissertation is that it is the first study in the Ukrainian science of public management and administration in the development of conceptual provisions and practical recommendations for improving the activities of local governments to promote social integration of persons with disabilities in Ukraine.

The mechanism of modernization of activity of local governments concerning social integration of persons with disabilities in Ukraine on the basis of the integrative approach was developed for the first time in the dissertation. The author's contribution to the interpretation of the structure of such a mechanism is the definition of its structural and functional principles, justification of a comprehensive mutually agreed system of measures to ensure the inclusion of persons with disabilities in socio-political life by the newly created structure – the Agency for Social Integration in accordance with the draft concept of the Regional Strategy for Integration of Persons with Disabilities, which defines the goals, objectives, priorities, mechanisms of accountability and control, evaluation indicators, ways to implement regional policies in the integration of persons with disabilities.

The conceptual and categorical apparatus of the field of knowledge «Public administration» has been improved, in particular the interpretation of the concept of «disability» as a social category has been deepened: special needs of persons with disabilities should be understood, among other things, as social conditions

narrow their self-realization; the author's definition of the concept of «social integration of persons with disabilities» as a process of assimilation of knowledge, norms, experience, values, patterns of behavior inherent in society and their inclusion in the system of social ties and relations necessary for the formation and full life in society . The author singles out a set of methodological approaches (systemic, situational, causal, integration, dynamic and synergetic) to the analysis of processes of development, implementation and modernization of state policy on social integration of persons with disabilities and improved approaches to development, implementation, accountability, control and monitoring. evaluation of local programs for social integration of persons with disabilities and ways to strengthen the role of civil society institutions in the implementation of these programs, in particular, identified mechanisms and tools for effective partnerships, expanding their spheres of influence in addressing regulatory, functional, organizational and resource support for persons with disabilities.

Systematization of the main strategic directions of local government activities on social integration of persons with disabilities based on the analysis of regulations and problems of public administration in this area and development of practical recommendations for improving the organizational, legal, strategic, informational, personnel and resource provision of public management of social integration of persons with disabilities at the local level in the context of decentralization в Ukraine gained further development. The foreign experience of public administration in the field of social integration of persons with disabilities in such countries as Lithuania, Poland, Great Britain, Germany, Slovakia, Spain, Hungary, Sweden, Austria, Portugal, Finland is generalized, in particular the analysis of successful practices is carried out strategic documents and substantiated the possibility of introducing the best foreign experience, which provides for the development of measures to compensate for inequality (the principle of «compensation for defects») and ensure the participation of persons with disabilities in public life, to improve the mechanism of local government for social integration of persons with disabilities in the conditions of decentralization in

Ukraine. Approaches to substantiation of target, functional and organizational components of the mechanism of modernization of local self-government bodies on social integration of persons with disabilities in Ukraine and practical recommendations for its implementation have been further developed.

The practical significance of the work is that the provisions of the dissertation can be used in the practical work of public authorities, local governments, non-governmental organizations in the provision of social services; for further scientific research within the research topic and the development of appropriate training programs in the system of training and retraining of civil servants and local government officials.

Key words: decentralization, representative bodies of local self-government, executive bodies of local self-government, persons with disabilities, public administration, social integration.

ПЕРЕЛІК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Жорняк А. Понятійний апарат у сфері державної політики щодо соціальної інтеграції дітей та молоді з інвалідністю. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. № 3(46). С. 89–99. doi: 10.33287/102049 (Index Copernicus).

2. Жорняк А. Вплив інститутів влади на процес інтеграції інвалідів у суспільно-політичне життя. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 8(3), С. 45–57. doi: 10.15421/152069 (Index Copernicus).

3. Бородін Є. Жорняк А. Феномен асистенціалізму та соціальної стигматизації у державній політиці України в питаннях соціальної інтеграції людей з інвалідністю. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 9 (4), С. 61–71. (Index Copernicus).

Статті, які додатково відображають наукові результати дисертації

4. Жорняк А. М. Актуальні проблеми інтеграції людей з інвалідністю у суспільство. *Вчені записки кафедри документознавства та інформаційної діяльності (КДІД) НМетАУ: зб.наук.праць.* 2021. № 3. С. 66–72.

Статті у наукових виданнях інших держав з напряму, за яким підготовлено дисертацію

5. Жорняк А. М. Правове та економічне забезпечення соціальних та демографічних груп населення в контексті досягнення цілей в галузі сталого розвитку. *Сталий розвиток територій: виклики та можливості:* монографія. Міжнародний центр досліджень, освіти та навчання. МТҮ, Таллінн, Естонія, 2021. 234 с., С. 129–138.

6. Zhorniak A., Podplota S. Modernization of Local Governments Activities Regarding Social Integration of Persons with Disabilities in Ukraine. *European Political and Law Discourse*. 2021. № 8 (5). P. 110–116.

Матеріали конференцій

7. Жорняк А. Законодавчі засади соціальної інтеграції дітей та молоді з інвалідністю. *Молодіжна політика та молодіжна робота* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, м. Дніпро, 20 грудня 2019 р. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 57–60.

8. Жорняк А. Правові та економічні можливості осіб з інвалідністю в контексті досягнення цілей в галузі сталого розвитку. *Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку* : матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 2020 р. Київ : НАДУ, 2020, Т. 3. С. 123–125.

9. Жорняк А. М. Соціальна стигматизація в питаннях інтеграції людей з інвалідністю. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком* : матеріали XIV науково-практичної конференції за міжнародною участю, м. Дніпро, 30 листопада 2020 р. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 154–157.

10. Жорняк А. Законодавче забезпечення трудових відносин людей з інвалідністю у розвинених державах як інструмент створення соціально-відповідального суспільства. *Соціально-відповідальне суспільство: реалії, виклики, перспективи* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Мелітополь, 14 травня 2021 р. Мелітополь : Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2021. С. 9–12.